

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN ROMANLARINDA DOĞU-BATI ve ESKİ-YENİ DÜŞÜNCESİ¹

Öğr. Gör. Dr. Ece SERRİCAN KABALCI*

ÖZET

1888'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde ilk romanı tefrika edilen Hüseyin Rahmi Gürpınar, eserleri ile halka seslenen ve geleneksel Türk temaşa sanatlarından yararlanan bir yazardır. Hayata gözlerini yumduğu 1944 tarihine kadar roman türü ağırlıkta olmak üzere birçok eser kaleme alan yazar, toplumun her kesiminden insana ve gerçek hayat sahnelerine eserlerinde yer vererek okuyucuyu eğlendirmeyi amaçlamıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, değişen değerler söz konusu olduğunda II. Abdülhamit dönemine, İttihat ve Terakki yönetimine, Batı'yı taklit etmeye çalışan alafangalara ve toplumsal yozlaşmalara dair örneklerle yer verir. Eski yaşam/yeni dünya farklılığını vurgulamak için Türk/Avrupalı ve şehirli/köylü karşılaştırmalarını, değişim ve gelişim söz konusu olduğunda Doğu/Şark ve Batı/Garp karşılaştırmalarını kullanarak düşüncelerini dile getirir. Bu konular hakkındaki fikirlerini çoğunlukla yazar kimliğiyle doğrudan araya girerek ifade eder. Kimi zaman da sözü, roman kişilerine bırakır. Romanları içerisinde karşılaştırmaların yoğun olarak gözlendiği eserler: *Şık* (1888), *Metres* (1900), *Şipsevdi* (1911), *Hakka Sığındık* (1919), *Son Arzu* (1922), *Tebbessüm-i Elem* (1923), *Billur Kalp* (1926), *Tutuşmuş Gönüller* (1926), *Utanmaz Adam* (1934), *Eşkıya İnde* (1935), *Dirilen İskelet* (1946) ve *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949) şeklindedir. Bu çalışmada, belirtilen romanlarda Doğu ve Batı arasındaki medeniyet farkının nasıl işlendiği, eski zaman ile yeni dönemin nasıl karşılaştırıldığı örneklendirilmiş ve değişime yönelik bakış açısı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Doğu, Batı, Karşılaştırma, Roman

EAST-WEST AND OLD-NEW CONSIDERATION IN HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'S NOVELS

ABSTRACT

Hüseyin Rahmi Gürpınar whose first novel has been published in *Tercüman-ı Hakikat* journal in 1888 is an author benefited from traditional Turkish plays. He has aimed to entertain readers by accommodating each class of folk and daily life in his works until his death in 1944. When it comes to changed values, Hüseyin Rahmi Gürpınar have accommodated several examples from II. Abdülhamit age, İttihat and Terakki government, people affected from the West, and social degenerations. When it comes to comparison of old life and new world, he expresses difference by using Turkish and European, urban and villager, and West and East comparisons. He emphasizes his ideas mostly directly or by novel characters. The works that comparisons are extensively seen are *Şık* (1888), *Metres* (1900), *Şipsevdi* (1911), *Hakka Sığındık* (1919), *Son Arzu* (1922), *Tebbessüm-i Elem* (1923), *Billur Kalp* (1926), *Tutuşmuş Gönüller* (1926), *Utanmaz Adam* (1934), *Eşkıya İnde* (1935), *Dirilen İskelet* (1946) and *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949). In this study, it is examined how the difference of West and East civilizations are presented, how the old and new times are compared, and viewpoints on changing regarding to the aforementioned novels.

Keywords: Hüseyin Rahmi Gürpınar, East, West, Comparison, Novel

¹ Bu Makale 27-29 Ekim 2018 tarihleri arasında Manavgat-Antalya'da düzenlenen ASEAD 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Türk Dili Bölümü

GİRİŞ

Batılılaşmaya yönelik ilk adımı oluşturan Tanzimat Fermanı (1839), farklı bir kültür ve medeniyet alanına nüfuz etmenin resmî bir belgesidir. Birçok alanda yapılacak olan düzenlemelerin ilanı olan bu belge, Batılılaşma hareketinin ilk esaslı adımıdır. Avrupa karşısında gerilemeyi uygarlık kaybı şeklinde yaşayan Osmanlı, modernleşmeyi Batılılaşmak olarak kabul etmiştir. Tanzimat anlayışı doğrultusunda Avrupa devletleriyle artan ilişkiler, toplumun her kesimini etkilemiştir. Tanzimat Fermanı'nın ardından 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı da bu etkiyi arttırmıştır. II. Meşrutiyet (1908) yıllarında ise, Batılı unsurların Osmanlı'nın gündelik hayatındaki varlığı, bir zorunluluk olarak kabul edilir hâle gelmiştir. (Tercüman, 2018: 27)

Bu dönemdeki edebî eserlerde, Doğu ve Batı arasında hüküm süren ikilik ile değişimin toplum hayatı üzerindeki etkileri roman kişileri üzerinden ele alınmıştır. Yazarların bakış açılarının Doğu'dan Batı'ya doğru çevrilmesi sonucunda Batı'nın ağırlığını hissettirdiği modern edebiyat doğmuştur. Bu yeni dönem, bir kimlik modelini de kapsayan toptan değişimin bir parçasını oluşturmuştur. (Yuva, 2017: 22)

Tanzimat'ın amacı, Şinasi'nin deyişiyle “Asya'nın akl-ı pirânesi ile Avrupa'nın bıkır-ı fikrini izdivaç ettirmek”tir. Asya'nın erkek, Avrupa'nın kadın olarak düşünüldüğü bu evlilik eğretilmesinde egemen olan, Doğu'nun mutlakçı düşünce sistemidir. (Parla, 2008: 17) Bu düşünceye göre Asya, kudretli bir erkek iken; Avrupa da fethedilmeyi bekleyen genç bir bakiredir. Asya'nın erkek olma yönüyle egemen olduğu bu evlilik düşüncesi, Tanzimat yazarlarında etkilidir. Fethetme düşüncesiyle Batı'yla kurulan bu ilişki, Ahmet Hamdi Tanpınar'a geldiğinde Şark'ı kadın, Batı'yı eril hâle getirir. Şark'ın eril bir güç olmaktan çıkıp kadınsılaşması, Avrupa'nınsa fatihini bekleyen genç kadından fetihçi oğula dönüşmesi; bir bakıma Batı'nın üstünlüğünün görülmesi ve savunmaya geçilmesiyle ilgilidir. Bu nedenle, ilk dönemde fethedilecek bir bakire olan Garp, direnilmesi gereken bir düşman hâlini almıştır. (Gürbilek, 2010: 91-92) Bu durum, Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“1839'dan sonraki devrin bir hususiliği de memlekette gittikçe kuvvetini arttıran bir ikiliği doğurması, onun manzara ve ruh bütünlüğünü kırmasıdır. Bugün bile halk dilinde ve hatta fikir hayatında o zamanlardan kalan “alafranga” ve “alaturka” (musikide olduğu gibi), “eski” ve “yeni” (zihniyet meselelerinde) tabirleriyle ifade edilen bu ikilik realitesi Tanzimat'ın en büyük fatalitesi (...)” (Tanpınar, 2008: 132) olmuştur.

Tanzimat'la başlayan züppe ve köksüz insan modeli ile memleketin yetiştirdiği hakiki münevver arasındaki farkı göstermek isteyen romanlar, Hüseyin Rahmi Gürpınar'a kadar devam etmiştir. (Tanpınar, 2008: 269) Hüseyin Rahmi Gürpınar geleneksel inançlara, geleneklere ve dine dayalı zihniyetin yerine Batı'nın akla ve bilime dayalı pozitivist zihniyetini yerleştirmeye çalışmıştır. Onun için romanlarında “eski kafa” ve “yeni kafa” dediği iki zihniyetin çarpıştığı görülmektedir. (Moran, 2008: 114) Hazmedilmemiş yabancı kültür unsurlarıyla romanlarını renklendiren Hüseyin Rahmi Gürpınar, eserlerinde ironik bir kaynak olarak Batı etiketi arkasında sırttan cehaleti kullanmıştır. Bu düşünceye göre; geleneksel değerleri savunanlar cahilken, uygarlaşmış olanlar da yüzeysel bir dünyada kaybolmuştur. (Yuva, 2017: 36)

Yerli hayata sıkı sıkıya bağlı olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, eserlerinde halk sanatlarından yararlanmasına, toplum sorunlarıyla uğraşmasına rağmen hakiki derinlikten yoksun kişileri kullanmış; idealizasyon ve üslup hevesinden uzak bir söylem benimsemiştir. Tam da bu nedenle, “(...) eserlerinde şu veya bu sebeplerle eskinin içinden çıkamayanlar gülünç ve biçare, yeniye doğru gidenler ise tabiatıyla sakat ve yarım (...)” (Tanpınar, 2007: 122) kalmışlardır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın kaleme aldığı tüm eserler incelendiğinde Doğu ve Batı arasındaki farkı, eski ve yeni arasında görülen yaşayış ve düşünce farklılıklarını açık bir şekilde irdelediği romanları: *Şık* (1888)², *Metres* (1900)³, *Şıpsıvdi* (1911)⁴, *Hakka Sığındık* (1919)⁵, *Son Arzu* (1922)⁶, *Tebessüm-i Elem* (1923)⁷, *Billur Kalp* (1926)⁸, *Tutuşmuş Gönüller* (1926)⁹, *Utanmaz Adam* (1934)¹⁰, *Eşkıya İnde* (1935)¹¹, *Dirilen İskelet* (1946)¹² ve *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949)¹³ şeklindedir. Bu romanlarda, yaşanan değişimlerin yazar ve toplum tarafından nasıl yorumlandığı, medeniyet farkı söz konusu olduğunda hangi bakış açılarının etkili olduğu izlenebilmektedir.

² Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şık*, Everest Yayınları, İstanbul 2013. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Metres*, Özgür Yayınları, İstanbul 1998. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şıpsıvdi*, Özgür Yayınları, İstanbul 1999. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

⁵ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Hakka Sığındık*, Özgür Yayınları, İstanbul 1995. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Son Arzu*, Özgür Yayınları, İstanbul 2005. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Tebessüm-i Elem*, Özgür Yayınları, İstanbul 2001. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

⁸ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, İstanbul 2005. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

⁹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Tutuşmuş Gönüller*, Everest Yayınları, İstanbul 2013. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

¹⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Utanmaz Adam*, Özgür Yayınları, İstanbul 1997. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

¹¹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Eşkıya İnde*, Özgür Yayınları, İstanbul 2000. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

¹² Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Dirilen İskelet*, Everest Yayınları, İstanbul 2010. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

¹³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?*, Özgür Yayınları, İstanbul 1998. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

1. İKİ AHLAKİ KUTUP: DOĞU VE BATI

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında, ahlaklı olmayı ve manevi değerleri korumayı görev edinmiş herhangi bir kişiye yer verilmez. Kötülerin iyiliğe, yanlış işlerle uğraşanların doğruluğa yöneldiği görülmez. Aynı durum kadın-erkek ilişkileri ya da evlilik kurumu söz konusu olduğunda da geçerlidir. Aşk, tabiatın insanlar üzerinde oynadığı bir oyun; tabiat ise, insanların boyun eğmek zorunda olduğu bir güç olarak kabul edilir. Bu nedenle eserlerde, karşılıklı sevgiye ya da uzun süren birlikteliklere rastlanmaz. Hayatın tüm güzelliklerini hatta ondan daha çok kötülüklerini sergileyen yazar; tüm bu gerçekleri tahlil etmiş, sebep-sonuç ilgisi kurmuş fakat çıkış yolu göstermemiştir. Bu gözlemlerini de en çok ahlak ve onun çevresinde şekillenen değerler söz konusu olduğunda yoğunlaştırmıştır. (Serrican Kabalci, 2017: 395) Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, ahlakı ele alırken kullandığı verilerden birisi de Doğu ve Batı kültürleri arasındaki farklılıklardır. Batılılaşmayı yüzeysel bir taklitten ibaret sanan kişilerin, öğrendiklerini kendi hayatlarına tatbik etmeye çalışırken topluma da zarar verdiklerini dile getirmiştir.

Metres'te, evlilik kurumu içinde yer alan erkeklerin tıpkı Batı'daki gibi metres tutmasının, aile içi ilişkilere verdiği zarar ele alınır. Karısıyla sürekli kavga eden erkeklerin metresleriyle iyi geçindiği belirtilerek cahil bir kadın olan Saffet Hanım'ın, terzisi ile olan sohbeti şu şekilde aktarılır:

“Saffet Hanım, şaşkınlıkla:

– Metres nedir madam?

Modist:

– Ev bark yıkımı Allah'ın belası!..

Saffet Hanım:

– Ay hastalık mı bu?

Modist:

– He. Evet... Avrupa'dan gelme bir nev hastalık... Ahlak kolerası... Frenk illeti...

Saffet Hanım: – Frengi mi dedin? Aman evlerimize şenlik...

Modist: – Doğru dedin... Frengi illeti çok defa metresten çıkar. (s. 30-31)

Utanmaz Adam'da, hayatın zorluklarına göğüs germek ve para kazanmak için aldatmanın gerekli olduğuna inanan insanların eylemlerine yer verilir. Sadece eylemlerinden değil, görünüşlerinden de yüzleri kızarmayan insanların içinde buldukları durum, modernizmin yanlış bir yorumu olarak görülür ve şu şekilde eleştirilir:

“Utanma. Modern boya ile en çok rengi uçan kelime işte budur. Utanma ile münasebeti olarak vücutlarımızda kala kala bir don kalmıştı. Onu da birkaç yıldan beri topuklarımızdan sıyıra sıyıra ta uyluklarımıza kadar küçülttük. Şimdi bu sıkıntıyı büsbütün üzerimizden atmak için medeni memleketlerde ateşli konuşmalar yapılıyor. (...) Bu soygunluğa kulaklarımız, gözlerimiz biraz alıştıktan sonra çarşıda, pazarda hele balolarda bu yeni modernlere rastlarsak, hiç şaşmayacak ve şaşırmayacağız. (...)

Aman Yarabbi, ayıların, maymunların çok ayıp örten tüyleri var, insanlar avuç içi çıplaklığında. Bazı erkeklerin pöstekili tarafları varsa da dişiler birer tabak elmasiye gibi. (...) Son medeniyetin geçmişe dönme teorisi her diyarda bu kadar ateşli taraflılar bulduktan sonra niçin yakında sokakları dolduracak çıplak alaylarına katılmayıp da elbiseye para vermeli! Az vakit sonra caddede elbiseli bir adam görmek bugünkü otomobiller arasında atlı bir arabaya rastlamak derecesinde bizi yadırgatacak bir hâl alacaktır.” (s. 322-323)

Tebessüm-i Elem'de, Doğu'nun Batı'yı yanlış yönleriyle taklit ettiği gibi, Batı'nın da Doğu'yu ve ona dair yaşam tarzını tamamen yanlış anlamlandığına dair diyaloglara yer verilir. Ahlak dışı işlerle uğraşan bir evi basmaya giden polisleri gören iki yabancının arasındaki konuşmalar şu şekilde aktarılır:

“Şark'ımızın hayat ve âdetlerine ait manzaraları tetkik ve gözlemekte gösterdikleri merak ve aceleciliğe karşı çok defa dilimizi çok az bildikleri için şeşi beş görerek bizi Avrupa'ya çarpık tanıtan ecnebilerden bu iki meraklı, vakayı görebilecek bir evin cumbası altına sığınarak Fransızca şöyle konuşurlar:

- Niçin bu kadar gürültü? İçeridekilerin cinayetleri niçin bu derece korkunç sayılıyor?
- Namuslu bir mahallede güzelliklerinin ticaretiyle geçinen kadınların bulunması istenilmez de...
- İstanbul'da bu gibilerin varlığını caiz gören namussuz mahalleler var mı?
- Hayır zannetmem.
- O hâlde bu kadınlar sanatlarını nerede icra etsinler?
- Hiçbir yerde.
- Demek adamakıllı bir yasak. Bu saçma.” (s. 73)

Baskın sırasında gördükleri her şeyi anlamaya çalışan iki Frenk, etraftan sorup öğrendikleriyle kendi zihinlerindeki birleştirir:

- “– Şark âdetlerinden tuhaf bir şey öğrendim.
- Nedir?
- Bir baskında zampara yakalanmazsa onun yerine korkuluk konarak ceza verilmesi Türk âdetlerindenmiş. Çünkü zina eden biri mutlaka ceza görecektir ve taşlanacaktır.
- Tuhaf şey.” (s. 101)

Yukarıdaki alıntı, her şeyi kendi aklındakiyle birleştiren ve gerçekten çok hayale yaklaşan bir yabancının tepkilerine örnek olsa da, aynı zamanda Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın yakalamak istediği komik tonu içermektedir. Aynı eserde Türk ve yabancı karşılaştırmasına yer verilirken; roman kişilerinden olan Kenan, Batı'ya yüzünü dönmüş fakat yüzeysel bir algının dışına çıkamamış bir birey olarak tanıtılır. Onun bilgisizliği, her şeyden tiksirmek ve eski olan ne varsa alay etmek üzerinedir:

“Alafranga “otör”^{*}leri alkışlamak, yeni fikirlilik modası icabından olduğu için her zaman bunlara tapar görünür; gazel, şarkı, ut filan duyduğu yerlerden yüzünü ekşiterek kaçardı. Hakikatte her iki musikinin de ilk bilgilerinden bile habersizdi.” (s. 153)

Gelenek ve göreneklere karşı çıkan Kenan, Türk’ten çok Avrupalı bir kadına benzettiği için Ragıbe’ye yaklaşır. Özgür fikirleriyle onu etkiler ve Ragıbe ile evlenir. Başlangıçta mutlu giden bir evliliğe sahip olduğunu düşünse de, bir süre sonra bu hayattan da sıkılır. Vuslat adlı bir kadınla karısını aldatır. Bu ilişkisi yüzünden yaşadığı sıkıntılardan bunalan ve karısı Ragıbe ile sevgilisi Vuslat arasında kalan Kenan, biraz nefes almak için İstanbul’da gezintiye çıkar. Gezintisi sırasındaki duygu ve düşünceleri, onun çevresine ne derece yabancılaşmış olduğunu ortaya koyar:

“Fransız hikâye yazarı meşhur Pierre Loti, Türk sevgisi ile ün salmış bu büyük adam çok defa burada oturmuş, Şark düşkünlüğünün verdiği bir araştırma ihtiyacı ile zevk almak ve seyretmek ihtiyacı ile neler düşünmüş, ne güzellikler keşfetmiş, ne iç rahatlıkları, kendinden geçişlere düşmüştü? Beyoğlu’nun Petisan’larına, Tokatlıyan’larına, Perapalas’larına, Skteting’lerine üstün çıkacak, görülecek, acaba ne gibi şeyler vardı? Loti’nin düşüncesinin tadına vardığı şeyleri Kenan niye göremiyordu?” (s. 290)

Aklındaki sorularla birlikte gezintisine devam eden Kenan, halkın arasına karışarak tıpkı Pierre Loti gibi buralardan bir keyif almak ister:

“Kenan, Loti’nin burada nargile içtiğini biliyordu. Bu İstanbul frengi, Avrupa frenginin fikirlerini doğrultan, uyarıcı vasıtalarla beynini uyandırarak yahut uyutarak, Fransız yazarına pek sanatkarca sayfalar yazdırtan bu Şark güzelliği rüyasını aynı tesirler altında görmek istiyordu. O, burayı Türklük duygusuyla değil, bir Avrupalı gözlüğü arkasından görmeye heveslenen yabancı milletten biri özenmesiyle görüp anlayacaktı. Çünkü oradaki halkı kaba, cahil, saf, mutaassıp, kirlice buluyor, onlardan biri olmayı nefesine yaraştıramıyordu.” (s. 290-291)

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın eserlerinde; Batı tesiriyle ahlaken değişen ve yaşadığı topluma yabancılaşan kişilere bir uyarı niteliğinde olan yazar müdahaleleri ile de karşılaşılır. Bu bölümlerde yazar, kendi fikirlerini dile getirirken aynı zamanda Avrupa’nın düşük ahlakını da göz önüne serer. Aldatma konusunda usta olan Avrupalılara karşı dikkatli olunmasını ister. Bu uyarılarını, *Billur Kalp*’teki şu satırlarda görmek mümkündür:

“Başka ülkelerde her şey hoş görülür; yalnız aç kalmak ayıptır. Çalışmalı! Avrupa moralistleri, boş durmaktansa kötülük yapmayı üstün sayarlar. Kötülük yapmak iki türlüdür: Biri, kendi kendine yapmak; öbürü, başkalarına... Biz Türkler, kötülüğü kendimize yaparız. Çünkü kazanç biçiminde onu başkalarına yapmak, bir hünerdir. Bunda da çok beceriksiziz. Avrupa moralistleri, kendi ulusları çıkarına, başkalarına yapılacak kötülükleri büyük ahlaklılık sayarlar. Böylelerini teşvik ve ödüllere, nişanlarla taltif ederler.” (s. 107).

* Yaratıcı sanatçı

“Hep bunların adı gizli “misyon”dur. Bunların, hükümetler tarafından gizlice görevlendirip gönderilenleri ya da buradaki casusluk incelemelerini sonra ilgili hükümetlere satmak için kendi hesaplarına işe başlayanları vardır. Birbirinin bu çeşit gizli “misyon”larına karşı Avrupa devletleri pek uyanıktırlar. Her şeyde olduğu gibi, bu konuda da, en saf olanı biziz.” (s. 108-109)

2. ESKİ DEVİR İLE YENİ YAŞAM DÜZENİNE DAİR KARŞILAŞTIRMALAR

Hüseyin Rahmi Gürpınar, eski ile yeni devrin karşılaştırmasını yaparken çoğunlukla II. Abdülhamit yönetimini, istibdat yönetimini ve haksız kazancı merkeze alarak kendi düşüncelerini aracısız olarak ya da roman kişileri üzerinden dile getirir. Eserlerde, II. Abdülhamit döneminde çalışmadan kazananlara, bu zenginliklerini yeni dönemde de koruyanlara sıkça yer verilir.

Hakka Sığındık'ta, II. Abdülhamit devrinde kasalarını dolduran zenginlerin durumu ile halkın yoksulluğu karşılaştırılırken geçmiş zamana dair değerlendirmeler yapılır:

“Bugün Beyoğlu’nda bol gelir getiren yerlerin önemli bir kısmı Sultan Hamit’ten iyilik görmüşlerin ellerinde bulunmaktadır. Meşrutiyet fırtınasını geçirdikten sonra kedersizce mallarının sahibi kaldılar. Hele bu İttihat kaparozcularının insanı şaşırtan, tiksintiden kusturacak dereceye varan yağmacılıklarından sonra, sultan devrinin soyguncuları insafta, doğrulukta birer evliya gibi kaldılar. Bu yüzden de şereflerini ve insanlıklarını yeniden elde ettiler. (...) Onları bugün affettik. Unuttuk. Lakin tarih sayfalarına, gelecek kuşaklara bu durum, gözyaşları döktürecek... Ateşten, kandan, irinden, lanetten satırlar yazdıracak... Bugün içinde kavrulduğumuz yangının kundakçılarından birtakımları da, hiçbir şeye aldırış etmeden, daha büyük zenginliklerin verdiği bolluk içinde kurumlanarak pencerelerinden bu düşkünler kaynaşmasını seyrediyorlar. Aç halk birbirini didiklerken onlar tok, gelecek kaygısından uzak. Rahat ve huzur içinde, kendilerine yarayacak yeni bir devrim için neler neler düşünüyorlar...” (s. 167)

Eşkıya İnde; Nefi Bey, kayınpederi Enis Efendi’den kalma bir çiftliğin işleri için eşinin kardeşi Hikmet Enis ile birlikte evden ayrılır. Taşlıdere Çiftliği olarak bilinen bu yere giderken bindikleri kayıta, eşkıyaların adam kaçırdıklarını duyar ve kendi aralarında geçen konuşmada Nefi Bey şunları dile getirir:

“Abdülhamit devrinde ve ondan sonraki Meşrutiyet ve Harb-i Umumi yıllarında öyle eşkıyalıklar oldu ki, kapanın elinde kaldı. Ne vurulabildiye bankalara, gelirlere yatırıldı. Kendi adlarına meşru bir servet olarak yazıldı. Savaştan birkaç yıl önce aklıktan nefesleri kokan herifler, milyonlarla oynadılar. Ticarethaneler açtılar. Sedefli, fildişili, yaldızlı, elektrikli salonları; son model otomobilleriyle halkın gözlerini kamaştırdılar. Ta Abdülhamit zamanından beri Beyoğlu’nun, Şişli’nin en değerli yerlerindeki sekiz on katlı mermer apartmanların yapılarındaki sırları, yaptıkları masrafları, masrafların içyüzünü sana anlatsam! (...) İstibdat devrinde, Meşrutiyet’te bir kolpasına getirip bakan oluvererek, milletvekili yetkisine bürünerek ne vurgunlar vuruldu... Ne büyük zenginlikler elde edildi.” (s. 49-50)

Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı? adlı eserde, Edip Münir'in arkadaşlarına yönelik sözleri, II. Abdülhamit döneminin hırsızlıklarını konu edinir:

“Abdülhamit devrinde İttihatçıların İstanbul'dan kaçışlarına kadar zavallı Türklüğü kemiren bilgisizlik, hıyanet, hırsızlık, rüşvet, kitabına uydurularak yapılan aşırımlar ve eşi görülmemiş hesapsız, sınırsız fenalıklar işitmişsinizdir. İleri gelenleri elde edenler, yönetimdeki yetersizlikleri ölçüsünde çalıp çırpma cesurdular. Konaklar, yalılar, köşkler, apartmanlar, çiftlikler, gelir getiren türlü şey, Avrupa bankalarında milyonlar... Millet düştükçe bu zamane kodamanları semiriyordu. Çünkü insafsızca emdikleri şey, onun kanı ve kemiği içindeki iliği idi. Bıraktığı şu vatana bakınız... Bir yıkıntı... Bu korkunç göçüşün sorumluları kimlerdir? O güçsüz, yetersiz adamların fena idareleri... Göz önündeki hırsızlıkları...” (s. 259-260)

Utanmaz Adam'daki yazar sözleri, sansür mekanizmasının hırsızlıkların üstünü örtmede de kullanıldığını dile getirir. Alıntılanan bölümde memleketi soyan, kendi çıkarlarını gözetken ve haksız kazanç sağlayan kişilerin yeni devirde bolluk ve rahat içinde yaşaması eleştirilir:

“Bugün hâlâ eski hırsızlıklarının verdiği rahatlık içinde yaşayanlar yok mu? Memleketin bazı semtlerinde Abdülhamit devri resmî hırsızlıklarının dikilmiş çok büyük yüksek abidelerini görüyoruz. Bunlar vaktiyle nasıl kazanılmış ve kimden kime ne suretle geçilmiştir? O zamanın bu büyük hırsızları, kendi bileklerine geçirilecek kelepçelerle kanunu zincire vurmuşlar, insafsız korkutmalar, sıkıştırmalarla her şeyi kendi hesaplarına söyleterek, eller yukarı haydutluğuyla böğürenler gibi hiçbir engele uğramadan memleketi soymuşlardır. (...) Herkesin ruhunu, hürriyetini sıkı istibdat cenderesinin somunlarını her gün biraz daha kısıyarak müstebidin zulmünü, hâkimiyetini sürdürmeye uğraşan heriflere mükâfat olarak bol bol maaşlar, ihsanlar, çiftlikler, maden imtiyazları, rütbelere, nişanlar verildi. Yokluk halk içindi. (...) Sansür gazetelere yazdırmaz, hafiyeler halkı dertleşmeye bırakmaz, hükümetin her fenalığı gizli hastalıklar gibi örtülü geçer, Türkler burunlarının dibinde olan biten felaket haberlerini Avrupa gazetelerinden öğrenebilirlerdi.” (s. 358-359)

Eski devir ile karşılaştırılan bir diğer şey yeni yaşam tarzıdır. Devir değiştiğinde toplum içinde yer alan bireylerin de buna ayak uydurmaya çalıştığı ve kendilerinden yaşça büyük olan kişilerle ya da aileleriyle sorun yaşadıkları görülür. *Son Arzu*'da, yeni dönem içinde yetişmiş Nuruyezdan, Vicdan ve Zışan adlı üç genç kız, serbest düşünceleri yüzünden aileleriyle anlaşamaz. Onların konuşmalarına şahit olan Nuruyezdan'ın dedesi, eski geleneklerin daha üstün olduğunu dile getirir. Özellikle eski kadınların şimdikilerden üstün olduğunu savunur. Eskiden ev kadınlığını bilmenin, namusun kutsallığını korumanın her şeyden önemli olduğunu hatırlatarak şu sözleri söyler:

“Ne var ki analarınız, büyükanalarınız, daha büyükanalarınız bilgi yönünden yükselmediler, ama kadınlık bakımından, sözüm ona şimdiki bilgiç hanımlardan daha çok değerli idiler. (...) Avrupa çığırından çıktı. Erkeğinde, kadınında edep, utanma kalmadı. Asya da öyle oluyor, Afrika da... İlerleme ve yükselme adına bu kir, pislik dünyaya yayılıyor.” (s. 106)

Eski ve yeni yaşayış tarzı arasındaki farkları kadınlar üzerinden ele alan Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* adlı eserinde, şehir hayatındaki kadın ile köy hayatını sürdüren kadın arasındaki farkı ele alır. Burada Doğu'nun köy hayatı, Batı'nın ise şehir hayatı yani medeniyet ile özdeşleştirildiği sezilir. Yapılan karşılaştırma şu şekildedir:

“Gittikçe sadelikten uzaklaştırarak fazla konforlarıyla hayatı güçleştiren şüphesiz ki, medeniyettir. Bu gerçek, lükste son dereceye varan büyük şehirlerle kasabalar, köyler arasında yapılacak yaşayış karşılaştırmalarından anlaşılır. Birincilerde hayat çok pahalı, ikincilerde buna oranla daha ucuz... Bu bakımdan şehirlerde açlar çok, ötekilerde ise hemen hemen yok gibidir. Pek çok zengin ailenin hanımı için eğlence düşünmekten başka yapacak ne iş vardır? Günleri, saatleri tiyatroya, sinemaya, çaya, baloya, kabule, otomobil gezintilerine bölünmüştür. İşsizlikten kendi kendine yarattığı üzüntüler de ya kocasını kıskanmak ya da gönlünü bir güzel erkekten alıp öbürüne vermektir. (...) Köylü kadını toprak, fıski içinde hayvanlarla birlikte çalışıyor. Tarlada hem çocuğunu emziriyor, hem çift sürüyor. Sapana yapışmış bu nasırlı ellerle şehirde kalem tutan hanımın durumlarını düşünelim. Biri kan ter içinde, dinlenecek beş dakika vakti yok... Öbürü aradığı ölçü ve kafiyeyi bulmak için saatlerce düşünerek avare yaşıyor.” (s. 249)

Dirilen İskelet, Batı özentisi bir genç olan Tayfur'un, yaşadığı toplumun inanç ve değerlerini hiçe sayarak insan kemikleri toplamasını anlatır. İtalya'daki bir şapelde bulunan ve şahit olduğu rezaletler karşısında dile gelen bir iskeletin aynısını yapmak isteyen Tayfur, geceleri mezarlıklarda dolaşmaktadır. Bu durumu gören mahalleli, kemik toplayan Tayfur hakkında konuşur. Dedikodu sırasında eski ve yeni dünyanın karşılaştırması da yapılır:

“– Bizim kızlar da şimdi ahlakça, kıyafetçe tamamıyla onlara benziyorlar... Bir farkları var mı? Başlarını açtılar. Göğüslerini açtılar, kollarını, bacaklarını açtılar. Daha nereleri kaldı? Frenk kızları bir gömlek, iki gömlek daha açılınsınlar da bak o zaman bizimkilerdeki cesareti görürsün. (...)

– Eski dünya yenilendi hanım. Yeni kafalar, yeni fikirler. Ortadan ayıp kalktıktan sonra her şey olur kardeş... Yaşamak, evlenmek, boşanmak hepsi değişti. Eskiler mankafaymışlar; şimdikiler pek zeki... Ah neler işitiyorum, neler görüyorum. (...)

– Ah hanım ne doğru söylüyorsun... Kalbimi takdir ediyorsun. Bu hâller veba, kolera gibi mahalleden mahalleye, aileden aileye, haneden haneye sirayet ediyor. Geçen günü benim oğlan da hâline bakmayarak bir metres tutmaya kalkmış. (...) Ak sakallı babasına ne cevaplar verdiğini söyleyeyim de dinle. Biz felsefe bilmezmişiz. Asri hayatı anlamamışız.” (s. 221-222)

Asri hayata özenen ve bu hayatı yaşamak uğruna ailesini terk eden bir genç kız olan Lemiye'nin yaşadıklarına *Tutuşmuş Gönüller*'de yer verilir. Kızlarının davranışlarını onaylamayan ve onun evlilik dışı bir ilişki yaşamasına karşı çıkan ailesi, kendi aralarında konuşurken zamanın ortaya çıkardığı değişimlere de dikkat çekerler. Bu konuşma sırasında Lemiye'nin annesi şu sözleri sarf eder:

“Medeniyet ilerledikçe ve kadın her şeyde hukuken erkekle omuz öpüşmekte muvaffak oldukça mesele eski vahametini, ayıplığını kaybediyor.

Avrupa romancıları, tiyatro muharrirleri bu vadede ortaya öyle müthiş, öyle iğrenç hakikatler döktüler, öyle tüyleri ürpertecek çirkin hıyanet-i zevciye vakaları tasvir ettiler ki medeni aileler efradından bulunmamız itibariyle insan birbirinin yüzüne bakmaya utanır. İnsaniyet gittikçe böyle şeyleri kanıksıyor. Kabahat pek mutaassıp olan eskilerde mi? Pek serbestleşen yenilerde mi?” (s. 411)

“Kabahat pek mutaassıp olan eskilerde mi? Pek serbestleşen yenilerde mi” sorusu; Batı’yı özümseyememiş ve ondan gelen tehlikelere karşı koyamamış olan Doğu’nun durumunu özetler niteliktedir. Her iki kutbun ucunda yer almaktansa, kendi değerlerinden vazgeçmeyip orta yol bulmanın ve bu yolda yürümenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu denge kurulamadığından incelenen eserlerde hep Batı’nın kötü yanlarına, toplumun ahlakını çürüten âdetlerine ve değişimin yüzeysel bir taklit olmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ahlaken yozlaşmış, kendi âdet ve geleneklerine yüz çevirmiş, gelişim sürecine dâhil olamadığından taklit aşamasında kalmış olan bir toplumun yükselmeyeceği hatırlatılmıştır. Bu nedenle, eskiye körü körüne bağlı kalmadan yeni düzenin içinde yer almak ve yeni devrin olumlu yönlerini belli ölçütler kullanarak özümsemek gereklidir.

3. ALAFRANGALAR

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın anlatma yöntemine dayalı, komik unsurlarla yüklü, güldürürken düşündürülen eserlerinde kendisinden önceki dönemin izlerini bulmak mümkündür. Bu izlerin en belirginini Ahmet Mithat Efendi’dir. *Şık* adlı romanını ilk olarak Ahmet Mithat Efendi’ye gönderen Hüseyin Rahmi Gürpınar, söz konusu romanında Ahmet Mithat Efendi’nin *Felâton Bey ile Râkım Efendi* adlı romanının izinden gitmiştir.

Ahmet Mithat Efendi’nin *Felâton Bey ile Râkım Efendi* adlı romanında olumsuz ve olumlu yönleriyle karşılaştırdığı iki gençten Felâton Bey, hareketleriyle gülünç duruma düşerken; Râkım Efendi ise, hayranlık uyandırıcı davranışlarıyla ön plana çıkar. Ahmet Mithat Efendi’nin izinden giden Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şık* adlı eserinde onun bu romanını örnek tutmuş, fakat müspet tipi silik bırakarak menfi tipin gülünçlüğünü kuvvetli bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Romanda gülünç olmayan ve belli bir kültüre sahip olan alafranga genç Maşuk Bey’dir. Şöhret Bey ise, alafranga olmaya özenen ve gösteriş meraklısı olan bir gençtir. Bu nedenle Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şık*’ta; alafrangalık ile aşağılık duygusu ve onu telafi etme arzusu arasındaki ilişkiyi durum komiği yaratmada kullanmıştır. (Kaplan, 2009: 403-404)

Şık’ta Şatırzade Şöhret Bey tanıtılırken şıklığın genel tanımı da yapılmaktadır. Bu açıklamaya göre:

“Şık denilince elinde gantı, cebinde kartı olan fakat üstünde nakdi bulunmayan nazenin derhâl bastonuyla, kostümüyle, gözlüğüyle nazarlarda tecessüm eder! Âleme karşı şu heyetle arz-ı endam eden bir genç zamanımızda ahlakına fesat karıştırmış, hoppalığı pek azıştırmış olmakla itham edilerek nazar-ı istihfaf-ı umumiye uğradı. Hâlbuki bu ithamlar bazen haksız yere sâdır oluyor. Çünkü eline gant giyenlerin, cebinde kart taşıyanların cümlesini ‘şıktır’ diye tezyife kalkışmak icap etmez. Asıl şayan-ı muaheze olan şıklar, esasen hiçbir meziyet ve fazilete malik olmayıp her hareketleri birer adi mukallitliğinden ibaret kalanlar, her gören veya işitenleri biz azim teessüfle beraber bir hande-i gayr-ı ihtiyariye mecbur edecek bir takım garaib ahvali câmi bulunanlardır.” (s. 8-9)

Batı'dan geçen acayip âdetlerden kabul edilen moda, insanları şekilden şekle sokması ve tuhaf hâllere düşürmesi bakımından durum komiğini yakalamada kullanılır. Moda uğruna kendisine yakışmayan, toplum tarafından yadırganan kıyafetlere bürünen kişilerin durumu şu şekilde eleştirilir:

“Bu moda ne kadar acayip bir âdettir! Ona tatbik-i kıyafet eden kadınların ekserisi güzel olmaktan ziyade çirkin oluyorlar. İki kadına yaraşırse sekseni sevimsiz, garip bir şekil ve sima peyda ediyor. Nedir o, o korseyi sıktıkça sıkıp göğsü cumba gibi dışarı fırlatarak bel tarafını incelte incelte nihayet kopacak gibi bir hâle getirdikten sonra vücudun ondan aşağı kısmını birdenbire kalınlaştırmak? Vücudun letafet-i tabiiyesini bu kadar biçimsiz bir hâle koymak ile de kanaat etmeyip de beli içeri çökertip ve ondan yukarısını mümkün olduğu kadar kavislendirerek ‘kanper’ dedikleri reftar-ı acib ile yürümek ne olacak? Göz alışmayıp da insan böyle bir kıyafeti, böyle bir tuhaf yürüyüşü birdenbire görmüş olsa mutlak bir müddet gülmekten kendini alamaz zannederim.” (s. 19)

Moda gibi toplumun her kesimine bir hastalık gibi bulaşmaya başlayan eğlencelerden birisi de, danslı toplantılardır. Tek gecelik bir eğlencenin zevki için elinde avucunda ne varsa bu eğlencelere harcayan ve bunu alafrangalık olarak niteleyen kişilerin durumu üzerinden yaşananlar anlatılır. Yarınları mahvedecek bir eğlence ile gönül eğlendirenlerin, kadın-erkek arasındaki utanmayı da ortadan kaldırdığına dikkat çekilir. *Billur Kalp*'te, bu duruma dair şu satırlara yer verilir:

“Şişli'den sonra Erenköyü'ne alafrangalığın sırtkan, oynak perisi; açık göğsü, pudralı kolları, çıplak bacakları, sınırsız para savurmasıyla, pek teklifsizce girdi. Çok iyi karşılandı; çok beğenildi. Batı'dan esen çağdaş havaya salon kapılarını açan bazı aileler, uygarlığa ilk adımlarını fokstrot temposuyla attılar. Yüzyıllardan beri erkekten kaçan Türk kadını, birdenbire yarı çıplak onun kucağına atıldı. (...) Bizim eski alaturka oyunlar; Selanik, kahpe Selanik havası ya da çiftetelli ile orta yerde tek başına göbek atmak. Aman yarabbi, ne maskaralık! Düğünlerde, ziyafetlerde çengiler oynar, davetliler seyreder. Oynamaya kalkan bir kişi bulunsa bile, bunların hafifliklerine, bayağılıklarına verilir... Ah ah, sosyal ilerlemeye şimdiye kadar hep dürbünün ters tarafıyla bakmışız. Örneğin bizde de bir oyun ustası çıkıp da alafranga danslar gibi göbek atmayı, erkek-kadın birbirine rampa olmuş iki gövdeye uygulaysaydı, bu oyunun adı ve ünü dünyayı tutardı.” (s. 367-368)

Eserlerinde, kültür ve medeniyet buhranının etkisiyle ortaya çıkan ve alafrangalık âdetleri olan moda akımları ve eğlence çeşitleri hakkında uyarıcı yazılar yazan Hüseyin Rahmi Gürpınar, alafrangalığı farklı şekillerde ele almıştır. Alafrangaların özenti tavırları genellikle gayrimüslim kadınlar ya da metreslerle birlikte işlenmiştir. *Şık*'ta Şöhret Bey ve sevgilisi Potiş, *Mürebbiye*'de Angel, *Metres*'te herkesi baştan çıkaran Parnas, *Şıpsıvdi*'de alafrangalık âdetlerini aile içine taşıyan Meftun Bey ve *Tebessüm-i Elem*'de Kenan Bey bu anlayış doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu eserleri içinde alafrangalıkla ilgili doğrudan tespitlerin yer aldığı ve Doğu-Batı arasındaki farkların işlendiği iki eser *Şık* ve *Şıpsıvdi* dir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şıpsevdi* romanının ön sözünde, 1901’de *İkdam* gazetesinde tefrika edilmeye başlanan eserin ilk olarak “Alafranga” başlığını taşıdığını belirtir. İstibdat rejimi yüzünden yayından kalkan eser, aradan geçen zamanın ardından *Şıpsevdi* adıyla yayınlanır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu eseri yazma amacının; bilgisizlik ve aşırılık nedeniyle alafrangalığın yararlarını da zararlı olarak tanıtan kişileri Meftun’un davranışlarında örneklemek olduğunu belirtir.

Şıpsevdi’de Meftun, Türklüğe ait özelliklerle seçkinleşmiş bir orijinaliteyi kabul etmeyen, böyle bir iddiada bulunanları adi olarak gören biri olarak tanıtılır. Meftun, alafrangalığa düşkün olmakla birlikte budala ve cahil bir adamdan beklenmeyecek bir kişilik sergiler. Aşk, namus ve doğruluk konularında yeni fikirler besler ve çıkarları için ahlaksızlığı kullanmak istediğinde alafrangalığı bahane eder. Bu nedenle bazen budala bir züppe, bazen de çıkarları için kurnazlık peşinde koşan ve entrikalar kuran bir filozof hâlini alır. Tüm bu yönleriyle *Şıpsevdi*’de alafrangalık, ilk kez para tüketiminin nedeni değil, para kazanmanın bir koşulu olarak ortaya çıkar. (Moran, 2008: 142)

Meftun, kendi ailesinin alafranga yaşayışa alışması için onlara ders verirken, bir yandan da yabancı aileler ile görüşerek kendisine bir çevre edinir. Meftun’un sık görüştüğü yabancılar kendi aralarında “Şark Akademyası” adıyla bir dernek kurarlar. Dernek, Doğu’yu Batı’ya uydurmaya çalışırken bir yandan da üstün olanın Batı olduğunu kanıtlamayı amaçlar. Buna göre:

“Derneğin kuruluş nedeni alafranganın iyi geleneklerinden, doğuda uygulanabilecek olanları hemen yaymaya hizmet ederek halkın zihinlerini aydınlatmaya çalışmaktı. Bu bir çeşit propaganda laïque^{***} demektir ki, Doğu’nun daha yontulmamış bazı kabalıklarını Batı’nın bilgi ve incelik süzgecinden geçirerek beyinlerimizi inceltmek ve yaşayışımızı Asyalılık pürüzlerinden kurtarmak gibi iyi bir niyetle kuruluyordu.” (s. 340)

Çoğunluğu yabancılardan oluşan bu dernekte bulunan Türkler kendi değerlerinden uzaklaşmış kişiler olarak tanıtılır. Bu üyelere biri olan Ömer Bey, kendi çıkarları doğrultusunda ismini değiştirerek kimlikten kimliğe giren biridir:

“Şark Akademyası Derneği’nin kâtabi Beyoğlu levantenzadelerinden Mösyö Le Mair adında genç bir adamdı. Alafranga anılmak istenildiği zaman bu isimle çağrılır, alaturka adıyla Ömer Bey denirdi. Böyle iki adlı bir kimse Türklüğün, Doğululuğun merak uyandırdığı yerlerde, ticarete ve başka işlere hız verdiği sırada Ömer Bey olurlar. Türklere karşı anlayışlılık ve bilgiçlik çalımını satmak, avurt etmek, sanki uygar bir kişizadelik isteğinde bulunmak gerekirse Mösyö Le Mair adıyla Frenk kesilirler.” (s. 346-347)

“Şark Akademyası” üyelerinden Mösyö Mc Ferlan, Meftun’un akıl hocasıdır. Meftun; kız kardeşi Lebibe’nin evliliğini, kendisinin Edibe ile evlenerek kayınpederinin mirasına nasıl konacağını bu yakın arkadaşı ile planlar. Mösyö Mc Ferlan için Doğulular, her çeşit dünya işine karşı ilgisiz ve ilerlemeyi sağlayacak adımları atmaktan uzak kişilerdir.

*** Laik propaganda

Hatta düşüncesini daha da ileri götürerek Türklerin, Avrupa'nın uygarlık etkilerinden ayrılışları, hemen göçebeliliğe ve ilkel hâldeki insanlığa döneceklerini savunur. Onun bu düşüncesi, yazar tarafından eserin bir bölümünde tam tersi bir anlayışla cevaplanır niteliktedir:

“Avrupa’da adı sayılan bir Frenk, Doğu’da güçlü ve zaman adamı kesilir. Ne yeteneğinin, ne sermayesinin azlığına bakmayarak her işe girişir. Doğu, Avrupalıların gözünde işlenmemiş toprak zenginliği, doğal defineleri kadar ahalisinin cahilliği ve tembelliğiyle de tanınmıştır. (...) Frenkler bizim için şöyle söylerler: “Türk baba abani sarığıyla dükkânında uyusuk bir hâlde oturur, müşteriyi çekmek ve kandırmak için Avrupalılara özgü olan ticaret külfetlerinden hiçbirine aldırış etmez, başvurmaz. Çünkü neden boş yere zahmete girsin? Kısmetse müşteri kendi ayağına gelip onu bulur. Kısmetten fazla hiçbir şey olmaz. (...) Doğal kaynakları hemen el sürülmemiş derecede temiz, insanları son derece uyusuk ve tembel olan bir memlekette gözü açık bir Frenk ne fırıldaklar çevirmez!” (s. 263)

SONUÇ

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın incelenen eserlerinde; eski-yeni, Doğu-Batı ve Türk-yabancı karşılaştırmalarına yer verilmiştir. Söz konusu on iki eserde de, medeni yönden ilerlemek adına Batı kültürünü içine sindirmiş, sahip olduğu değerlere bağlı olarak yüzünü geleceğe dönmüş bir kişiye rastlanmamıştır. Yazar, eserlerinde Batı’nın aksayan yönlerine ve tehlikelerine dikkat çekmiş, âdet ve gelenekleri toptan bir şekilde terk edip Batı’yı taklit ederek bir gelişme sağlanamayacağını altını çizmiştir. Bu konular hakkındaki fikirlerini çoğunlukla roman kişileri aracılığıyla ya da yazar kimliğiyle doğrudan araya girerek ifade etmiştir. Böylece hem düşündürmeyi hem de toplum tarafından hoş görülmemeyen durumlar üzerinden mizahi tonu yakalamayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

- Gürbilek, Nurdan. (2010). *Kör Ayna, Kayıp Şark*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (1995). *Hakka Sığındık*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (1997). *Utanmaz Adam*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (1998a). *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (1998b). *Metres*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (1999). *Şıpsıvdi*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2000). *Eşkiya İminde*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.

- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2001). *Tebessüm-i Elem*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2005a). *Billur Kalp*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2005b). *Son Arzu*. (Haz. Kemal Bek) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2010). *Dirilen İskelet*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2013a). *Şık*. (Haz. Emre Taylan) İstanbul: Everest Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. (2013b). *Tutuşmuş Gönüller*. (Haz. Emre Taylan) İstanbul: Everest Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2009). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mete Yuva, Gül. (2017). *Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, Berna. (2008). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, Jale. (2008). *Babalar ve Oğullar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Serrican Kabalcı, Ece. (2017). “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Kalemінде Ahlak Kavramı”. *ASOS II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Filoloji Tam Metin Kitabı*, s. 385-396.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2007). *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Haz. Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2008). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (Haz. Abdullah Uçman). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tercüman, Çilem. (2018). *Türk Romanında Moda ve Toplumsal Değişim (1923-1940)*. İstanbul: İletişim Yayınları.